

Морін О. Л.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник лабораторії трудового виховання

*Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

АСПЕКТИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ

В умовах економічної й культурної глобалізації людства, зростання ролі знань і технологій, освіта постає як дієвий інструмент формування особистості, здатної жити в умовах динамічних змін. Зрілість особистості, її соціальна позиція нині визначаються не лише глибиною засвоєння знань, але й рівнем підготовленості до практичної діяльності, що вимагає модернізації системи трудового виховання. Особливу актуальність і значущість трудове виховання набуває для учнів початкових класів.

Аналіз діяльності загальноосвітніх шкіл, виявляє недостатній рівень їх підготовленості до здійснення трудового виховання молодших школярів. Як наслідок, по завершенню навчання у початковій школі учні недостатньо підготовлені до адаптації та вільної орієнтації в навчальному процесі, мало виявляють наполегливість, завзятість, самостійність у виконанні поставлених перед ними завдань навчальної і трудової діяльності. В результаті у деякої частини учнів знижується успішність, втрачається інтерес до навчання.

Актуальність проблеми зумовила вибір теми виступу, який присвячено розгляду аспектів трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають наукові праці, у яких розглядаються засади трудового виховання (П. Атутов, П. Блонський, В. Гетта, А. Глущенко, П. Костенков, А. Макаренко, І. Мартинюк, І. Мар'єнко та ін.); мотивація трудової діяльності (О. Бодальов, І. Божович, Є. Верещак, В. Войтко, Ф. Іващенко, О. Кривов'яз, В. Котирло, В. Мерлін, В. Моляко, Ю. Польцин, В. М'ясищев, Л. Сапожнікова, М. Савчин, С. Рубінштейн та ін.), задоволення трудовою діяльністю (І. Бех, О. Здравомислов, Л. Подоляк, Г. Щукіна, В. Ядов, Д. Фельдштейн); формування готовності учнів до праці (В. Поляков, Д. Тхоржевський, Є. Фрейкман, Л. Фрідман та ін.), виховання ціннісного ставлення до праці (К. Абульханова-Славська, Б. Братусь, М. Грашкова, Л. Гуцан, О. Кононко, О. Кривов'яз, О. Леонт'єв, В. Марущак, Є. Мілерян, І. Чесноковата та ін.).

Під час проведення дослідження варто враховано досвід, щодо побудови змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу, зокрема в галузі філософії, психології, соціології та теорії освіти (Г. Авенаріус, А. Бенаво, Б. Бернстайн, В. Блум, О. Брісеїд, Г. Вайдеану, Ф. Ваніскотт, Л. Вьоссманн, Б. Даль, Дж. Дьюї, А. Економю, М. Епл, Б. Зюмек, Д. Каллен, Ф. Кейо, Е. Кліме,

Дж. Ле Мете, Ш. О'Доннелл, І. Оомен-Вельке, В-Цз. Пенг, У. Пайнер, П. Радо, Ф. Рамірез, М. Ранкурель, Р. Риба, Ф. Ставрула, В. Туласевіч, М. Фуллан, П. Хейджер, В. Хутмахер, Г. Швердт, М. Шльоттер, М. Шуайб, М. Янг та ін.).

Варто зауважити, особливе значення трудовому вихованню учнів надавав В. Сухомлинський, який називав працю могутнім вихователем. Праця стає основою гармонійного розвитку особистості, у праці людина здатна не тільки добувати хліб насущний, а й матеріалізувати свій розум, творчість. Він розглядав трудове виховання в широкому сенсі цього поняття. На його думку, у трудовому вихованні учнів значна роль має бути відведена не тільки предметам природничо-математичного циклу, а й гуманітарним предметам. Василь Олександрович вважав трудове виховання і процес навчання взаємопов'язаними. Оскільки навчання в життя дитини займає головне місце, з нього, на думку В. Сухомлинського, і треба починати трудове виховання [3].

Трудове виховання, так чи інакше, здійснюється в процесі практично усіх форм предметно-перетворювальної діяльності учнів молодших класів в різних напрямках: виховання вміння і потреби вчитися; формування умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності; розвиток здатності застосовувати отримані знання для вирішення практичних завдань. Таким чином відбувається інтеграція елементів трудового виховання у зміст усіх навчальних предметів початкової школи.

Для посилення дієвості означеної інтеграції, кожен урок, незалежно від предметної сфери, має бути побудовано відповідно до усвідомленої і спеціально визначеної навчальної та виховної мети. Реалізації виховного потенціалу уроку відбувається за умови здійснення відбору доцільного змісту навчального матеріалу з метою визначення його виховних можливостей, добір засобів для вдосконалення структури уроку, визначення для кожного етапу уроку доцільної комунікативної взаємодії між суб'єктами навчального процесу тощо. Один із шляхів забезпечення означеного підходу пов'язано з додатковим включенням в урок ситуацій та інформації. Завдання вчителя наповнити кожен урок повноцінним спілкуванням, продуманою комунікативною взаємодією, спрямованою на формування атмосфери щирої взаємоповаги і дієвої співпраці. Педагогу варто виявляти і усвідомлювати відносини, що складаються безпосередньо на уроці і здійснювати організацію виховного впливу на особистість через систему цих відносин.

В ході пізнавальної діяльності на уроці учень вступає у взаємодію з однокласниками, з вчителем як представником світу дорослих, з колективом в цілому, з учнями більше і менше успішними у навчанні, з хлопчиками і дівчатками. Не важливо в цьому випадку, який це конкретно урок, виховання особистості здійснюватиметься завдяки відносинам, які при цьому встановлюються і розвиваються [2].

У процесі вивчення навчальних предметів необхідно спонукати учнів до самоосвіти, давати їм необхідні поради, що сприятиме виникненню у них інтересу до знань, розвитку працьовитості, наполегливості, старанності, сумлінності, забезпечуючи формування ціннісного ставлення до праці.

В основі виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до праці в процесі вивчення навчальних предметів лежить передача соціального досвіду, трудових навичок, розвиток особистості дитини як суб'єкта суспільних міжособистісних відносин, розвиток вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно обирати адекватні способи поведінки з людьми і реалізовувати ці способи в процесі взаємодії, залучення його до цінностей людства і конкретного суспільства.

Таким чином, метою трудового виховання молодших школярів в процесі вивчення навчальних предметів є формування, у межах вікових можливостей, комбінації наскрізних знань, умінь та системи цінностей, які у динамічному розвитку визначають їхню здатність успішно здійснювати предметно-перетворювальну діяльність, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, закладають основи для побудови у майбутньому професійної траєкторії.

В роботі педагогів початкової школи знаходиться відображення використання ігрових форм навчання, проблемних ситуацій, розвиваючих завдань, творчої діяльності, під час якої здійснюється ознайомлення молодшого школяра зі світом праці та професій; використовуються різноманітні методи і засоби підготовки молодшого школяра до життя і праці в процесі навчання; здійснюється включення молодшого школяра в трудову діяльність як засіб підготовки до життя і праці. Такі підходи закладено і у Концепції Нової Української школи, де основними компетентностями у природничих науках і технологіях визначено наукове розуміння учнями природи і сучасних технологій, здатність застосовувати його в практичній діяльності, а сама компетентність формується в процесі вибору технологій виготовлення виробів, проектною діяльністю, роботи з різними джерелами інформації [4].

На нашу думку, провідним завданням має бути забезпечення методичних і організаційних умов для відповідної самостійної діяльності молодших школярів, в процесі якої вони наближено відтворюють і орієнтовно моделюють елементи професійної діяльності дорослих. Це шлях від усвідомлення поставленого завдання, вибору засобів її вирішення, виконання в матеріальному вигляді, прояв творчості тощо. Варто активно організувати не тільки колективну, а й індивідуальну творчість, що забезпечує якість «кінцевого продукту» як результату певної діяльності. А якість є позитивним результатом будь-якої праці.

Шляхи впровадження у педагогічну практику трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів. полягають у розробці підходів для переходу до компетентнісної моделі навчання, що передбачає зміщення акцентів у навчальній діяльності з вузькопредметних на загальнодидактичні, оновлення структури та змісту навчальних предметів, корегування змісту окремих тем навчальних предметів з акцентом на особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання, визначення та оцінювання результатів навчання через ключові та предметні компетентності учнів, запровадження інноваційних, ігрових технологій навчання, інтерактивних методів групового навчання тощо.

Перспективною виявляється дослідно-проектна діяльність учнів, під час виконання якої вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і

розвивальних завдань: набуваються нові знання, уміння і навички; розвиваються мотивація, пізнавальні навички; формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі тощо.

Висновок. Розвиток суспільства, з одного боку висуває нові вимоги до сучасної людини як до рівня її освіченості, вміння адаптуватися, а з іншого зберігає вимогу здатності його до трудової діяльності, що визначає соціальне замовлення по створенню системою освіти сприятливих умов, для трудового виховання підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веремійчик І. М. Уроки трудового навчання в початкових класах : посіб. для вчителя. – К. : Педагогічна думка, 2003. – 112 с.
2. Воспитательные аспекты урока математики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.informio.ru/publications/id2142/Vospitatelnye-aspekty-uroka-matematiki>.
3. Сухомлинский В. А. О воспитании [Текст] / В. А. Сухомлинский.– М. : Просвещение, 1986. – 198 с.
4. Концепція «Нова Українська школа». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html>.

Шукатка О. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та спорту

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

РОЗВИТОК ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Револьюційні події 1905–1907 рр. стали передумовою розвитку освітніх процесів, передусім у вищій школі. Вчені та методисти активно працювали над розробленням проблем вивчення природничих дисциплін. Проте більшість авторів підручників з природознавства початку ХХ ст. знову обійшли увагою розроблення питань вивчення біології людини.

Загальновідомо, що розвиток ідей у науковій і освітній галузі безперервний і цей процес важко поділити на десятиліття чи століття. Проте як окрему епоху у вітчизняній історії розвитку природничої освіти слід виокремити радянський період. В умовах господарської руйнації створювався новий тип школи, заснованої на ідеях комуністичного виховання і пов'язаної із завданням соціалістичного будівництва.

Перетворення в освітній сфері розпочалися шляхом руйнування шкіл різного типу й розроблення теоретичних, методичних та організаційних основ